

УДК 378:37.036.5 – 393.327

Гусаченко Лариса Миколаївна,

старший викладач кафедри музики і хореографії Донбаського державного педагогічного університету, м. Слов'янськ

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ- ХОРЕОГРАФІВ ДО РОБОТИ З ТАНЦЮВАЛЬНИМИ КОЛЕКТИВАМИ

У статті розглядаються окремі аспекти підготовки майбутніх педагогів хореографії, що націлюють студентів на організацію та роботу з дитячими танцювальними колективами на базі різних навчальних закладів – загальноосвітніх шкіл, будинків творчості, шкіл мистецтв. Автор пропонує використання ігрових методів у хореографічному вихованні дошкільників і інтегрований підхід у роботі зі школярами, що мають на меті фізичний розвиток, танцювально-рухову досконалість, музичальність вихованців. Надаються рекомендації з формування репертуару й організації виступів дитячих танцювальних колективів.

Ключові слова: підготовка студентів-хореографів, дитячі танцювальні колективи.

Підвищення вимог до освіти дітей зумовлює необхідність змін і у вищій школі, особливо в підготовці майбутніх учителів – підвищення їхніх фахових компетенцій, розвитку творчих здібностей, удосконалення особистісних якостей. Особлива місія – у педагогів-хореографів, які мають не тільки глибоко розуміти завдання мистецтва в сучасному розвитку суспільства, а й володіти спеціальними знаннями, професійними навичками роботи з творчими колективами, без чого не можливий подальший розвиток такої популярної сфери – танцювальної творчості молоді. Отже, відповідно до запитів сучасної освітньої практики зростають вимоги й до педагогів-хореографів, яких в Україні готують коледжі, ВНЗ і які набувають практичних умінь під час практики в дитячих танцювальних колективах.

Різні аспекти методики роботи з хореографічними колективами представлено у працях Г. Бурцевої, Ю. Голдрич, С. Зубатова та ін., які одноставно

в думці, що розширення напрямів і хореографічних технологій, засобів само-реалізації вихованців значною мірою сприяють хореографічним інноваціям. Однак не всі питання роботи викладачів ВНЗ зі студентами з метою опанування ними методиками хореографічного виховання дітей різного віку ґрунтовно вивчено. Тож **метою статті** є висвітлення напрямів підготовки студентів – майбутніх учителів хореографії з надання їм основ роботи з дитячими танцювальними колективами, що підпорядковані різним навчальним закладам (школам, будинкам творчості, школам мистецтв та ін.).

Для успішного здійснення професійної діяльності необхідна висока фахова компетентність, що включає загальнопедагогічні та психологічні знання й практичні навички роботи з вихованцями рівного рівня розвитку й віку. Професійний педагог-хореограф може організувати танцювальний колектив «з нуля» і забезпечити розвиток ви-

хованців, що виступають на відкритих майданчиках різного рівня – шкільних, міських, районних тощо.

На базі хореографічних училищ, педагогічних вищих навчальних закладів з додатковою спеціалізацією «хореографія» студенти вивчають теоретичні основи хореографічного мистецтва, практичні рекомендації, методики розуміння танцювальних комбінацій (Н. Базарова, Г. Гусев, Б. Мей та ін.) і набувають знань особливостей роботи з дитячими хореографічними колективами, що передбачає:

- засвоєння студентами загальнопедагогічних знань і знань дитячої психології в ході вивчення дисциплін: психології, педагогіки, педагогічної майстерності;

- вивчення історії становлення та розвитку мистецтва танцю в межах курсів «Історія хореографічного мистецтва», «Історико-побутовий танець», «Мистецвознавство», «Мистецтво балетмейстера», «Історія балету»;

- вивчення танцювальних технік, побудови й розуміння танцювальних комбінацій під час засвоєння методики викладання класичного, народно-сценічного та українського танців; створення етюдів, танцювальних номерів, а в кінцевому результаті – у процесі індивідуальної роботи. Цьому сприяють предмети «Мистецтво балетмейстера», «Методика викладання класичного, народно-сценічного, українського народно-сценічного танців; створення етюдів, танцювальних номерів»;

- вивчення методики роботи з дитячими колективами й набуття практичних навичок у межах «Навчальної практики» з 2-го курсу.

Програмний курс «Навчальна практика» передбачає знайомство з роботою професійних та аматорських дитячих колективів, відвідування занять у хореографічних школах та студіях, школах мистецтв з подальшим їх обговоренням, проведення самостійних занять в академічних групах. Така практична робота – гарний тренінг для навчання й набуття хореографічних та педагогічних умінь майбутніми викладачами в тісному зв'язку з сучасною практикою, можливість зрозуміти, що потрібно су-

часним вихованцям, як запроваджувати й організувати власну педагогічно-творчу роботу з колективами дітей.

З'ясуємо, що ж таке *дитячий танцювальний колектив*? Основним завданням дитячого танцювального колективу є залучення вихованців до основ танцювального мистецтва, розвиток їхньої хореографічної творчості. Завдання керівників полягає в тому, щоб розвинути в дітей любов до музики й танцю, підвищити їхню загальну культуру, а також – сприяти фізичній підготовці, удосконалювати тіло й фізичну форму. Систематичне відвідування танцювальної студії високого рівня забезпечує розвиток дитини, адже для викладання запрошуються висококваліфіковані фахівці. Дитина, прийшовши в такий танцювальний колектив, неодмінно потрапить на сцену.

Хореографічні колективи створюються в установах культури, закладах загальної середньої освіти, у системі додаткової освіти (професійні колективи в будинках творчості, державні ансамблі танцю тощо). Існують танцювальні колективи й на базі приватних організацій. Колективи розподіляються за жанрами хореографічного мистецтва (народний танець, класичний чи сучасний).

Зазвичай у дитячому танцювальному колективі займаються діти віком від 3 до 16 років. У 3–4 роки (перший рік навчання) вони пізнають основи дитячого танцю: різні види ходьби, бігу, стрибків; рухи під музику – танцювальна розминка; розтяжка, що поєднуються з елементами акробатики; на заняттях застосовується багато рухливих ігор, ритмічних вправ. Упродовж другого року навчання (у 5–6 років) вихованці знайомляться з жанрами танцю, розучують дитячі танцювальні композиції та роблять перші кроки на великій сцені. У 7–9 років учасники опановують більш складні комбінації танцю (у різних напрямках – народний, класичний, бальний танці) і готують танцювальні програми. У 10–12 років настає період, коли учасники колективів можуть починати вивчення сучасних напрямків: Hip-hop, House, Modern, Stretching, що надзвичайно популярні в середовищі підлітків і юнацтва. З вихованців 13–16 років педагоги формують

концертний склад виконавців, які є постійними учасниками різноманітних заходів – фестивалів, показових виступів, майстер-класів, конкурсів тощо і перебувають у танцювальному середовищі, що стає надалі їх професією й диктує відповідний стиль життя.

Молоді фахівці-хореографи, які тільки починають педагогічну кар'єру й бачать себе керівниками колективів, насамперед прагнуть, крім дотримання традицій, максимально запроваджувати інновації у своїх колективах. Результатом є виникнення нових, креативних форм творчості, які, своєю чергою, можуть ставати живильним середовищем для розвитку національної культури в цілому. Саме інноваційні процеси є закономірністю в розвитку сучасної освіти. Інновації в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід до якісно інших станів [2, с. 338]. Інноваційна діяльність педагога-хореографа спрямована на перетворення існуючих форм і методів виховання, створення нових цілей і засобів їх реалізації, тому вона є одним із методів продуктивної, творчої діяльності. У нашому дослідженні розуміємо інновації як збагачення художньо-творчої діяльності студентів шляхом запровадження в навчально-виховний процес підготовки майбутніх педагогів-хореографів методів, що допомагають студентам набутти теоретичні знання і практичний досвід роботи з дитячими хореографічними колективами – від їх створення до здійснення художньо-творчих проектів (концертів, виступів тощо).

Після популяризації танцювального мистецтва телебаченням (проекти «Танцюють всі», «Крок до зірок» та ін.) кількість дітей, які бажають відвідувати танцювальні гуртки та студії, значно зростає. Тож, по-перше, вважаємо, що сучасний хореограф сам має вміння танцювати в різних стилях – особливо сучасних, знати і використовувати їх у танцювальних композиціях, адже у школі, можливо, доведеться створювати різні колективи – брейкерів, народного чи бального

танцю, ставити програми з латиноамериканських танців тощо. По-друге, педагоги мають добре орієнтуватися в методах хореографічного навчання дітей різного віку.

З дошкільнятами й молодшими школярами найбільш доцільним є ігровий метод. Ігрові прийоми по-різному використовують під час розучування та роботи з різними танцями. У дітей молодшої групи координація рухів розвинена недостатньо. Вони ходять перевальцем, тягнуть ноги, опускають голову, важко бігають і стрибають. Характерною рисою цього віку є збудження нервової системи й недостатнє гальмування, тому в дітей уповільнена реакція на музичні сигнали. Незважаючи на це, у результаті грамотної роботи хореографа у малюків виробляється стійкий інтерес до танців. Зміцнюючи його, дітей привчають слухати музику й рухатися відповідно до неї. Музика до танців повинна бути яскравою й виразною за формою, що допомагає краще виконувати танцювальні рухи. Особливу увагу в молодшій групі слід приділяти вмінню дітей розрізняти початок і кінець музичного твору й відповідно до цього починати чи закінчувати рух. Під час розучування танцю слід дотримуватися певної послідовності. Спочатку діти слухають музику, потім пояснення педагога про її характер, форму твору і т.д. Можна показати танець із заздалегідь підготовленою дитиною більш старшого віку, що стимулюватиме інших досягнути «ідеалу». Потім вихователь танцює разом із дітьми, уважно спостерігаючи за ними і коректує їхні рухи.

Існує два шляхи в роботі над створенням дитячих танців. Перший шлях – це робота над полегшеним, доступним для дітей варіантом уже існуючих танців для дорослих із використанням тієї ж музики. Зберігаються рухи танцю для дорослих, його малюнок, але зменшується кількість фігур, спрощується композиція, виключаються найважчі для дитячого виконання елементи. Інший шлях – це створення нового дитячого танцю на вподобану дітьми й відповідно до дитячого віку підбрану музику, куди включають програмні танцювальні навички (пружинки, підскоки, кроки галопу, приставний, ритмічні плескання та ін.), багато з яких виконуються

в новій сучасній манері. Одночасно вводяться й нові елементи.

Першорядну роль у роботі з дошкільнятами відіграє правильний, чіткий, виразний показ рухів педагогом, що супроводжується словесними поясненнями, вказівками. Педагог заздалегідь аналізує, які помилки можуть робити діти в оволодінні тим або іншим рухом, знаходить точні слова для пояснення окремих деталей, продумує образні порівняння, чіткі короткі вказівки.

У роботі над танцем велике значення мають підготовчі танцювальні вправи. Рекомендується спочатку розучити з дітьми окремі танцювальні елементи, які в процесі засвоєння можуть з'єднуватися в танцювальні фігури. Діти можуть стояти врозсіп або в загальному колі, тоді вони добре бачать показ педагога (ніхто не стоїть до нього спиною або боком), а педагог, своєю чергою, має можливість контролювати якість рухів. Якщо діти стоять врозсіп, показ педагога повинен бути дзеркальним.

У практиці роботи бажано частіше використовувати і показ дітьми, що вже добре опанували той чи інший рух. Інколи в практиці виключається будь-яка попередня робота над танцем або елементами. Танець розучується цілком, однак тоді діти виконують рухи невпевнено, помиляються, отримують багато зауважень від педагога і таке навчання стає малоефективним. Отже, пам'ятаймо правило: без оволодіння технікою руху неможливо домогтися і його виразності.

Для дітей молодшої групи потрібно підбирати танці, виконання яких сприяє виробленню наступних танцювальних навичок: ритмічно ходити й бігати, передаючи різні темпи, відзначаючи кінець і початок кожної частини; виконувати рухи з атрибутами (ляльками, м'ячами, обручами, стрічками); по чергому притупувати ногами, кружляти порізно і парами, плескати в долоні, виставляти ноги по черзі на п'яту й ін.

Показниками рівня хореографічного розвитку дітей дошкільного віку виступають: інтерес до танцювальних рухів під музику; виразність рухів; вміння передавати в пластиці характер музики, танцювальний образ.

У роботі з учнями загальноосвітніх шкіл педагог-хореограф з успіхом може

використати на заняттях інтегровані зв'язки між різними предметами, що допоможе учням глибоко проникнути в суть танцю, зрозуміти епоху, в яку він створювався та танцювався, через актуалізацію знань з хореографії, образотворчого мистецтва, народознавства, мови, літератури. Важливо, щоб вихованці бачили перед собою непересічну особистість учителя хореографії – ерудованого, начитаного, з широким кругозором, який може зацікавити не тільки своїм предметом. Наприклад, вивчаючи полонез, учні можуть ознайомитися з «королівською епохою», коли цей танець виконували на початку балів, підкреслюючи піднесений характер свята. Місце народження танцю – Польща і це дає дітям змогу познайомитися з культурою сусідньої держави. Також відбувається знайомство з музичним розміром танцю – $\frac{3}{4}$. У полонезі пари рухаються за встановленими правилами геометричних фігур, що дає дітям уявлення про трикутник, квадрат. Так відомості з географії, історії, етнографії народу, які узагальнює педагог на занятті хореографією, допомагають їм зрозуміти характер рухів, просторову побудову танцю, його ритмічний малюнок.

На специфіку танцю, його рухи впливають особливості місцевості, де він народився. Так, у рівнинній місцевості крок широкий, впевнений, з п'яти на носок, чому сприяли плетені личаки з рівною твердою підшвою, а пізніше – грубі чоботи. У горах крок коротший, обережніший, людина крокує, ніби перевіряючи твердість і надійність ґрунту. Малюнки танцю у жителів рівнини, як правило, масштабніші, адже площі для гулянь вміщують велику кількість танцюристів (український гопак, полька, російські хороводи). Як бачимо, у кожному конкретному випадку танець несе в собі певний характер, образ, дух епохи.

Вивчення танцювальних композицій корисне не тільки для формування танцювальних умінь, а й для узагальнення знань з історії, літератури, музики, географії та фольклору і навіть – з фізики або геометрії, адже просторовий малюнок будь-якої танцювальної композиції включає такі поняття, як коло, лінія, діагональ, кут повороту. Побудови в танці можуть бути кутом, ромбом, квадратом,

пересічними діагоналями. У бальній хореографії існує таке поняття, як «геометрія кроків». Тільки знаючи конкретні геометричні поняття й постійно розвиваючи свою просторову уяву, учень впорається з танцювальними малюнками як масових, так і сольних танців. Завдовго до початку вивчення фізики молодший школяр на уроці хореографії познайомиться на практиці з такими поняттями, як «центр ваги», «вісь повороту», «сила тяжіння», «імпульс руху», «дія і протидія» тощо і знатиме їх суть. Своєрідну допомогу може надати хореографія й у вивченні іноземної мови, адже всі рухи класичного танцю мають французькі назви. Незамінні уроки хореографії у вивченні різних частин тіла та їх можливостей на практиці: правила виконання навіть найпростіших танцювальних рухів вимагають свідомої координації їх роботи.

Найбільше з танцем пов'язане музичне мистецтво. Сама специфіка хореографії вимагає від учнів максимального розвитку музичного слуху, пам'яті, почуття ритму. Із перших уроків необхідно вчити виконавця розрізняти засоби музичної виразності й відповідно їх передавати у своїх рухах. З цієї метою педагог-хореограф може проводити з вихованцями наступні вправи та ігри:

- чергування танцювального кроку, бігу в їх різноманітних поєднаннях; відпрацювання правильного кроку відповідно до музики тренує здатність співвідносити рух із музичним супроводом;

- вправа «Художник»: спочатку діти уважно слухають твір, потім їм пропонують по черзі на одну музичну фразу вийти в коло й показати красиву позу: художник той, хто знайшов найкрасивішу позу; на наступну музичну фразу виходить інша дитина і т. д.;

- вправа «Запрошення»: учні стоять по колу, кожен повинен придумати запрошення до танцю й показати його під музику; між «запрошеннями» учнів не повинно бути пауз.

Подібні вправи доцільно застосовувати на розминках чи наприкінці занять. Основний їх зміст становлять рухи класичного, народного танцю. У самостійну групу виділено пластичні рухи, вільні від канонів класичного танцю. Наступна група засобів – це пантоміма, що є невід'єм-

ною частиною виховання виразності рухів. І, нарешті, специфічні групи рухів, такі як акробатичні, елементи спортивно-гімнастичного стилю, що включають побудови, перебудовання, прикладні вправи та для загального розвитку. Усі ці рухи підпорядковані виконанню кількох завдань: фізично розвивати дітей, досягати танцювальної досконалості й створювати танцювальну основу – базу рухів, які використовуються в ході створення танцювальних композицій.

Процес створення сценічного репертуару для будь-якої вікової категорії базується на зверненні до різноманітних хореографічних форм і жанрів, що склалися на сьогодні у виконавській практиці і професійних, і самодіяльних колективів. Цю тенденцію як основну лінію розвитку хореографічних колективів можна вважати правильною за умови точного врахування специфіки роботи й реальних можливостей [4, с. 56]. Отже, для танцювального колективу дітей 3–6 років доцільно виконання відомих жанрів класичного й народного танців, але у спрощеній версії.

В учасників середньої групи в результаті навчання накопичується значний запас конкретних уявлень, виробляється гарна постава. Вони ходять спокійніше, рівно, бігають ритмічно й досить легко, вміють робити прості рухи з атрибутами, легше й упевненіше виконують танцювальні рухи, більш усвідомлено змінюють рухи відповідно до характеру музики. А тому танці для них мають складнішу будову. Дітей середньої танцювальної групи (молодший шкільний вік) продовжують вчити свідомо починати й закінчувати рух одночасно з початком і кінцем музики; змінювати характер рухів відповідно до трьох різних частин музичного твору; виховувати спостережливості, ініціативу і самостійність; розвивати музичну пам'ять, відчуття ритму, творчу уяву; легко й вільно рухатися парами; точно виконувати елементи народних танців, доступних з координації – почергове виставлення ноги на п'яту, «викидання» ніг, напівприсідання та ін.

Під час проведення занять потрібно враховувати психологічні та фізіологічні особливості дітей. З метою зниження стомлюваності, підтримки рухової ак-

тивності та корекції емоційного стану необхідно використовувати прийоми, що переключають увагу, змінюють види діяльності, наприклад: прослуховування музики, під яку буде створена композиція; вибір музики для наступних композицій, танців; перегляд відео-фрагментів, записів власних виступів чи виступів інших колективів; обговорення виступів.

Ще один цікавий і важливий аспект – виступи танцювальних колективів. Попередньо хореограф має попрацювати як психолог, що налаштує учнів на досягнення мети – вдалого виступу. Запорукою успішного виступу на сцені служить комплексний підхід, а саме:

1) робота над підвищенням мотивації вихованців, їх захоплення танцями;

2) під час занять відпрацювати техніку, логіку й послідовність хореографічних рухів, щоб діти не боялися помилитися;

3) напередодні публічного виступу забезпечити прогін, щоб діти могли відчутти цілісність, закінченість танцю;

4) створення домашньої атмосфери в залі завдяки присутності близьких людей;

5) проведення генеральної репетиції, бажано на сцені, де відбуватиметься концерт (щоб у дітей не виник синдром невідомості, що може спричинити страх);

6) якщо концертна програма складається з декількох номерів, має сенс провести репетицію всієї програми, щоб діти ознайомилися з чергуванням номерів (організована послідовна зміна номерів і учасників);

7) яскравий костюм, який допоможе дитині з легкістю перевтілитися в необхідний для танцю образ;

8) попередній розігрів перед виступом (завзвичай здійснюється за кілька годин до виступу, але не раніше, оскільки тоді зростає ймовірність перевтоми дітей перед виступом).

Висновки. Важливим компонентом навчання студентів є їх підготовка до роботи з дитячими танцювальними колективами на базі різних навчальних закладів. Це передбачає знання психології й педагогіки, теорії й історії хореографічного мистецтва та методик і практичних умінь з організації й проведення роботи з дітьми різного віку та рівня розвитку. Специфіка роботи з вихованцями різного віку диктує педаго-

гу-хореографу вибір методів: з дошкільниками доцільно застосовувати ігрові прийоми, зі школярами – актуалізувати їхні знання шкільних предметів у процесі розучування танців, що зацікавлює, розширює кругозір з одночасним засвоєнням танцювальної лексики. Неодмінним складовим роботи педагога-хореографа є вибір репертуару для концертних виступів, що враховує вік і спрямованість колективу, а також підготовку учасників до сценічних показів (концертів, конкурсів).

Подальших досліджень вимагають питання удосконалення хореографічної майстерності дитячих танцювальних колективів, що працюють у різноманітних танцювальних стилях на базі різних закладів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вайнфельд О. Музыка, движения, фантазия / О. Вайнфельд. – СПб.: Детство-пресс, 2002. – 276 с.
2. Ващенко Л. В. Інновації в освіті // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; відпов. ред. В. Г. Кремень. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Володина О. В., Анисимова Т. Б. Введение в мир клубного танца / О. В. Володина, Т. Б. Анисимова. – Москва: Феникс, 2005. – 148 с.
4. Горшкова Е. От жеста к танцу / Е. Горшкова. – Москва: ГНОМид, 2003. – 188 с.
5. Кузьмина Н. Способности, одаренность, талант учителя / Н. Кузьмина. – Ленинград, 1985. – 246 с.
6. Михайлова М., Воронина Н. Танцы, игры, упражнения для красивого движения / М. Михайлова, Н. Воронина. – Ярославль: Академия Ко, 1998. – 248 с.
7. Голдрич О. С. Методика работы с хореографическим коллективом. – Львів: Сполох, 2007. – 92 с.

REFERENCES

1. Vainfeld, O. (2002). *Muzyka, rukhy, fantaziia* [Music, movement, fantasy]. St. Petersburg: «Dytynstvo-pres».
2. Vashchenko, L. V. (2008). *Innovatsiii u osviti* [Innovations in Education]. In V. H., Kremen, (Ed.). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of education]. Kyiv: Yurinkom Inter.
3. Volodina, O.V., & Anisimova, T. B. (2005). *Vvedennia v svit klubnoho tantsiu* [Introduction to the world of dance club]. Moscow: Feniks.
4. Horskova, Ye. (2003). *Vid zhestu do tantsyu* [From gesture to dance]. Moscow: «GNOMID».
5. Kuzmina, N. (1985). *Zdibnosti, obdarovanist, talant uchitelia* [Ability, gifts, teacher's talent]. Leningrad.
6. Mykhailova, M., & Voronina, N. (1998). *Tantsi, ihri, vpravy dlia krasvyoho rukhu* [Dancing, games, exercises for beautiful movement]. Yaroslavl: Vydavnytstvo «Akademiia i K».
7. Holdrych, O. S. (2007). *Metodyka roboty z khoreografichnym kolektivom* [Techniques of dance groups]. Lviv: Spolokh.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2016 р.